

САОСИГУРАЊЕ КАО ПРАВНИ ОДНОС

1. Појам саосигурања

1. У члану 26. став 1. Закона о основама система осигурања имовине и лица („Службени лист СФРЈ”, бр. 24/76) одређено је: „Заједница осигурања, односно заједница ризика покрива обавезе по основу осигурања средствима удруженим у заједници, саосигурањем (преузимањем ризика заједно са другим заједницама осигурања, односно заједницама ризика) или реосигурањем”. Поставља се, због тога, питање шта је то саосигурање? Какво је правно дејство односа саосигурања?

2. Приликом одређивања појма саосигурања треба на првом месту истаћи да је саосигурање однос између уговорача осигурања и осигуравача. То је уговорни однос у којем се лице које жели да изврши осигурање (уговорач осигурања) појављује као једна уговорна страна. На тај начин саосигурање улази у ону групу односа осигурања (у ширем смислу те речи) којима се врши тзв. примарна расподела (дисперзија) ризика. Ризик који не жели сам да носи, уговорач осигурања преноси на осигуравача, с тим да осигуравачу плати одређену премију.

Али, саосигурање није исто што и осигурање (у ужем смислу те речи). Осигурање постоји кад уговорач осигурања закључује уговор о осигурању са једним осигуравачем. То су они случајеви које скоро једино и срећемо у нашој пракси. Том осигуравачу уговорач осигурања плаћа премију осигурања, а ако се догоди осигурани случај, од тог осигуравача ће осигураник примити накнаду из осигурања, односно уговорени износ. Међутим, код саосигурања уговорач осигурања закључује уговор о осигурању са више осигуравача. Више осигуравача, у погледу истог ризика и за исто време, преузима обавезу да ће осигуранику исплатити накнаду из осигурања, односно уговорени износ, ако се догоди осигурани случај. Саосигурање је, према томе, уговорни однос у којем постоји множина субјеката (на страни осигуравача).

3. Посматрано на овај начин, саосигурање се јасно разликује од реосигурања. Јер, у односу реосигурања уговорач осигурања не учествује. Реосигурање је однос између две осигуравајуће организације, у којем се једна обавезује да ће другој платити накнаду из реосигурања, ако та друга буде постала обавезна да осигуранику или осигураницима исплати накнаду из осигурања, односно уговорени износ. Осигураник из од-

носа директног осигурања нема никаква права према реосигуравачу код којег је његов осигуравач извршио реосигурање, осим у неким земљама у случају стечаја осигуравача(1).

Саосигурање означава хоризонталну расподелу ризика између више осигуравајућих организација. Реосигурање означава вертикалну расподелу ризика између више осигуравајућих организација(2).

Уговарач осигурања не мора знати да је осигуравач извршио, или да ће извршити, реосигурање у вези са ризиком који преузима у осигурање. Међутим, саосигурање може постојати само ако је у полиси јасно назначено да је уговарач осигурања у уговорном односу са више осигуравајућих организација. Уговарач осигурања зна за све осигураваче који преузимају удео у ризику који се предаје у осигурање(3).

Ово треба истаћи због тога што се у нашој литератури понекад наводи да постоје две врсте саосигурања: директно и индиректно (тзв. интерно саосигурање). Код директног саосигурања у уговорном односу су уговарач осигурања и сви саосигуравачи који су прихватили удео у ризику на који се односи осигурање. Код индиректног саосигурања уговарач осигурања је закључио уговор о осигурању само са једним осигуравачем, и само за тог осигуравача настају обавезе на основу закљученог уговора. Други осигуравач преузима путем интерног саосигурања удео у ризику који је први осигуравач примио у осигурање, али је он у обавези према осигуравачу који је закључио уговор о осигурању, а не и према осигуранику(4). Међутим, такво индиректно, интерно или прикривено саосигурање (нем. *stille Mitversicherung*) у ствари представља реосигурање(5).

Јасно разликовање између саосигурања (као облика директног осигурања) и реосигурања од значаја је због тога што за односе реосигурања не важе одредбе Главе XXVII Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ”, бр. 29/78). Из разлога у које се нећемо упуштати јер нису од значаја за предмет наших разматрања, у чл. 899. ст. 2. овог закона (у даљем тексту: ЗОО) одређено је да се његове одредбе о осигурању неће примењивати на односе из реосигурања. То би, на пример, значило да у случају неплаћања премије у односима саосигурања могу бити примењене одредбе из члана 913. ЗОО, али да за случај неплаћања премије реосигурања ове одредбе не важе.

4. На основу изложеног, можемо појам саосигурања (правно посматрано, без упуштања у моменте који задиру у економику осигурања) одредити на следећи начин. Саосигурање је уговорни однос између уговарача осигурања и више осигуравача, који су споразумно преузели у осигурање исити ризик, који се односи на исти предмет осигурања, за исти период, с тим што сваки од њих учествује у том ризику са одређеним уделом или до одређеног износа.

5. Поједини аутори у дефиницији саосигурања истичу и то да укупни збир покрића које пружају сви саосигурачи не сме бити већи од вред-

(1) И. Јанковец, *Уговор о реосигурању*, Београд, 1968, стр. 63.

(2) П. Шулејић, *Право осигурања*, Београд, 1980, стр. 75.

(3) D. Voigt, *Grundlagen der Mitversicherung*, „Versicherungs Wirtschaft", No 24/72, p. 1583.

(4) Н. Николић, *Подела уговора о осигурању*, „Осигурање и привреда”, 10/79 стр. 19.

(5) *Handwörterbuch des Versicherungswesens*, herausgegeben von Dr. Finke, Band 2, Darmstadt, 1958, p. 1448; Prölss — Martin, *Versicherungsvertragsgesetz*, München, 1973, p. 303.

ности осигураног интереса(6). Изгледа нам, међутим, да овај моменат не би требало уносити у дефиницију саосигурања, јер се иначе у знатној мери искључује могућност постојања тзв. двоструког осигурања. Наиме, према чл. 934. ст. 2. ЗОО, ако збир свота осигурања прелази вредност осигуране ствари (двоструко осигурање), а при томе уговарач осигурања није поступио несавесно, сва та осигурања су пуноважна. Сваки осигуравач има право на уговорену премију за период осигурања у току, а осигураник има право да захтева од сваког појединог осигуравача накнаду према уговору закљученом са њим, али укупно не више од износа штете. Нема разлога зашто се и саосигурање не би могло појавити у облику двоструког осигурања, с тим да се примени ова одредба(7).

Због тога, према нашем мишљењу, укупни збир покрића које пружају сви саосигуравачи може бити већи од вредности осигураног интереса, уколико је уговарач осигурања био савестан, али осигураник не може по основу таквог саосигурања захтевати више од износа штете коју је претрпео остварењем осигураног случаја. Ако је при настанку таквог саосигурања уговарач осигурања поступио несавесно, сваки осигуравач може тражити поништење уговора, задржати примљене премије и захтевати несмањену премију за текући период осигурања (чл. 934. ст. 9. ЗОО).

У случају таквог саосигурања које има карактеристике двоструког осигурања расподела накнаде из саосигурања између саосигуравача извршиће се у сразмери у којој стоји свота осигурања, на коју се обвезао сваки од њих према укупном збиру свота осигурања. Саосигуравач који је платио више, има право да захтева од осталих саосигуравача накнаду више плаћеног (чл. 934. ст. 4. ЗОО).

6. У вези са појмом саосигурања треба још указати на посебно значење које израз „саосигурање” има у енглеском праву и у праву САД. Наиме, у односима имовинског осигурања у тим земљама (у осигурању од ризика пожара, на пример), осигураник има право да захтева, у оквирима своте осигурања, накнаду за читав износ штете коју је претрпео наступањем осигураног случаја. Није од значаја однос између своте осигурања и вредности осигуране ствари. Да би се избегла опасност од подосигурања, у полисе се често уноси клаузула према којој је уговарач осигурања дужан да изврши осигурање за одређени проценат (обично 80, 90 или чак 100%) од вредности осигуране ствари. Ако уговарач осигурања изврши осигурање уз нижу своту осигурања, осигуравач ће бити у обавези само за онај део штете који одговара односу између своте осигурања и вредности осигуране ствари. У погледу неосигураног дела вредности осигуране ствари, уговарач осигурања се третира као свој сопствени осигуравач.

Оваква клаузула полисе назива се „клаузула о саосигурању” (енгл. co-insurance clause)(8).

(6) Шулејн, *op. cit.*, стр. 76.

(7) M. Picard et A. Besson, *Les assurances terrestres en droit français*, Paris, 1950, No 203.

(8) W. R. Vance, *Handbook on the Law of Insurance*, ed. by Buist M. Anderson, St. Paul, Min., 1951, p. 887; S. Preston, and R. P. Colinvaux, *The Law of Insurance*, London, 1961, p. 324-325.

2. Разлике између саосигурања и вишеструког осигурања

7. Рекли смо да је саосигурање однос осигурања између уговарача осигурања и више осигуравача. Кад је то тако, поставља се питање у чему су разлике између саосигурања и вишеструког осигурања? Према чл. 934. ст. 1. ЗОО, и вишеструко осигурање је однос осигурања између уговарача осигурања и два или више осигуравача.

У односима осигурања имовине (за односе осигурања лица питање које сада разматрамо нема никакав значај) вишеструко осигурање постоји ако је нека ствар осигурана код два или више осигуравача од истог ризика, за исти интерес и за исто време, тако да збир свота осигурања не прелази вредност те ствари (чл. 934. ст. 1. ЗОО). И саосигурање постоји ако је нека ствар или неки имовински интерес осигуран код два или више осигуравача, од истог ризика и за исто време. Због тога се у правној теорији истиче да је саосигурање врло слично вишеструком осигурању⁽⁹⁾, или чак да је вишеструко осигурање шири појам који обухвата и саосигурање⁽¹⁰⁾.

Али, између вишеструког осигурања и саосигурања постоји једна суштинска разлика. Код вишеструког осигурања постоји онолико правних односа колико постоји осигуравача. Уговарач осигурања је са сваким појединим осигуравачем код којег је извршио осигурање у посебном уговорном односу. Обрнуто, код саосигурања постоји само један уговорни однос. Сви саосигуравачи закључују један уговор о осигурању са уговарачем осигурања⁽¹¹⁾.

8. Из ове основне разлике између вишеструког осигурања и саосигурања произлази и неколико других.

Пошто код вишеструког осигурања постоји више односа осигурања, услови под којима је извршено осигурање (ширина осигуравајућег покрића, франшиза и сл.) могу бити исти или различити. Премија осигурања може бити иста (обрачуната према истој стопи) или различита. Ако уговарач осигурања једном осигуравачу није платио премију, па због тога дејство уговора о осигурању који је закључан са тим осигуравачем чије почело (чл. 913. ст. 1. ЗОО), та околност не производи никакве последице у погледу других осигуравача којима је премија плаћена. Сваки осигуравач може због неплаћања премије која доспева после закључења уговора о осигурању раскинути тај уговор, а да уговори са осталим осигуравачима остану у важности. Сваки осигуравач у погледу осигуравајућег покрића које он пружа издаје своју полису. Један осигуравач не мора знати да и други осигуравач или осигуравачи учествују у покрићу истог ризика. Зато је кад се догоди осигурани случај, уговарач осигурања дужан да обавести о томе сваког осигуравача истог ризика и да му саопшти имена и адресе осталих осигуравача, као и своте осигурања појединих уговора закључених са њима (чл. 934. ст. 3. ЗОО). Према немачком и француском праву уговарач осигурања је дужан да учини овакво обавештење независно од тога да ли се догодило осигурани слу-

(9) Б. Јакаша, *Право осигурања*, Загреб, 1972. стр. 47.

(10) R. Barthe, *Dictionnaire de l'assurance et de la réassurance*, Paris 1965, str. 148.

(11) Јакаша, *op. cit.*, стр. 46.

чај (чл. 58. немачког Закона о уговору о осигурању од 1908. године; чл. 30. француског Закона о уговору о осигурању од 1930. године).

Код саосигурања постоји само један однос осигурања са више осигураваача, па је због тога ситуација знатно друкчија него код вишеструког осигурања. Услови под којима је извршено осигурање морају у начелу бити исти за све саосигуравааче. Ако неки саосигураваач прихвата учешће у ризику само уз неки додатни услов, то мора у полиси бити јасно назначено. Издаје се само једна полиса, у име свих саосигураваача(12). Саосигурању увек претходи споразум осигураваача о заједничком учешћу у ношењу одређеног ризика или свих ризика одређене врсте.

Мада је у питању један уговорни однос, сваки саосигураваач је ипак, у случају судског спора због неиспуњења или неуредног испуњења уговорне обавезе самостална странка. Сваки саосигураваач може поднети тужбу ако му премија није плаћена, односно може бити тужен ако није платио накнаду из осигурања. Тужбу за плаћање премије може да поднесе само у погледу свог удела, а може бити тужен за целу накнаду из осигурања или за део накнаде који одговара његовом уделу, у зависности од тога о каквој се врсти саосигурања ради(13). Овакав закључак намеће се због тога што су права и обавезе сваког саосигураваача у односу према уговарачу осигурања, односно осигуранику, прецизно одређени његовим уделом у ризику. У парници у којој учествује више саосигураваача нема разлога да они буду третирани као јединствени сучарници.

Сваки саосигураваач може раскинути уговор у погледу свог удела због неплаћања премије или због промене околности које су од значаја за оцену ризика. Али, у пракси, редовно један саосигураваач предузима овакве мере у договору са осталим саосигураваачима.

9. Разлика између вишеструког осигурања и саосигурања постоји и у погледу начина њиховог настанка. Вишеструко осигурање настаје по одлуци уговарача осигурања. Уговарач осигурања је одлучио да један део ризика осигура код једног осигураваача, други део код другог осигураваача, а понекад и код више осигураваача. Најчешће се уговарач осигурања на ово одлучује због тога што први осигураваач није прихватио да изврши осигурање за пуну вредност осигуране ствари. Обрнуто, саосигурање настаје на основу споразума осигураваача. Ако се лице које жели да изврши осигурање обрати осигураваачу, осигураваач ће га обавестити да тражено осигурање може бити извршено само у облику саосигурања. Споразум осигураваача о саосигурању може бити генералног карактера, у том смислу да се односи на све ризике одређене врсте, или може бити посебни споразум који се односи само на осигурање једног одређеног објекта.

10. Вишеструко осигурање и саосигурање појављују се у области осигурања имовине (осигурање ствари и осигурање од одговорности за штету). У области осигурања лица вишеструко осигурање нема никакав практични значај. Ово из разлога што осигурање лица (осигурање живота и осигурање од последица несрећног случаја) нема за сврху накнаду штете, тако да уговарач осигурања може у вези са истим лицем изврши-

(12) Picard et Besson, *op. cit.*, No 208.

(13) О том се ће бити речи нешто касније.

ти онолико осигурања колико жели. Једино ако се осигурање односи на случај смрти неког трећег, значи ако су уговорач осигурања и осигурано лице два лица, за пуноважност уговора потребна је писмена сагласност осигураног лица (чл. 946. ст. 3. ЗОО). Међутим, саосигурање у области осигурања лица није без практичног значаја. Околност да је једно лице осигурано код више осигураваача, и то у облику саосигурања, производи одребене последице у погледу услова осигурања, полисе, премије и начина наплате своте осигурања ако се догоди осигурани случај.

11. Разлика између вишеструког осигурања и саосигурања огледа се и у томе што вишеструко осигурање може постојати само ако збир свота осигурања не прелази вредност осигуране ствари (чл. 934. ст. 1. ЗОО). С друге стране, као што смо већ истакли, саосигурање се може јавити и у облику двоструког осигурања, ако је свота осигурања означена у полиси или ако је збир износа за које су саосигураваачи преузели обавезу већи од вредности осигураног интереса.

3. Начини како може бити организован однос између саосигураваача

12. Постоје три начина на које се може обављати саосигурање. То су:

- спорадично обављање саосигурања;
- саосигурање преко водећег осигураваача;
- саосигурање у облику пула.

13. Спорадично, ad hoc обављање саосигурања означава такву ситуацију у којој сваки саосигураваач непосредно комуницира са уговорачем осигурања, односно осигураником. Сваком таквом саосигураваачу уговорач осигурања посебно плаћа премију, а ако се догоди осигурани случај, сваки такав саосигураваач исплаћује осигуранику свој део накнаде из осигурања, односно уговорене своте. Сваком саосигураваачу уговорач осигурања мора приликом закључења уговора о осигурању дати обавештење о околностима које су од значаја за оцену ризика, и сваког мора обавестити ако наступи промена тих околности за време трајања осигурања. Сваки саосигураваач мора посебно бити обавештен ако се догоди осигурани случај.

Овакав начин обављања саосигурања је очигледно врло компликовано и захтева знатне трошкове. Зато се користи само у врло ретким случајевима, кад је више осигураваача споразумно преузело одређени ризик у саосигурање, без изгледа да би се њихова сарадња могла наставити и на другим сличним пословима.

14. Да би се обављање послова саосигурања поједноставило, саосигураваачи често одређују једног од њих преко којег ће ступати у контакте са уговорачем осигурања, односно осигураником. Или, више осигураваача се може договорити, да ако један од њих прихвати пуну одговорност за закључење уговора о осигурању одређене врсте, у том послу ће учествовати и остали, као саосигураваачи. Такав саосигураваач назива се водећи осигураваач (енгл. leading underwriter; франц. l'apériteur ou société

apérित्रice: нем. führende Versicherer). Кон лондонског Лојда, на пример, водећи осигураваач је онај саосигураваач коме се уговараач осигурања првом обратио са понудом за закључење уговора о осигурању, разуме се, уколико је овај понуду прихватио.

Водећи осигураваач најчешће наплаћује од уговараача осигурања целокупну премију. Затим припадајући део премије дозначује сваком саосигураваачу. Ако уговараач осигурања не плати премију, водећи осигураваач ће му упугити одговарајућу опомену. Кад уговараач осигурања плати премију водећем осигураваачу, сматра се да је испунио своју обавезу према свим саосигураваачима. Водећи осигураваач врши и ликвидацију штете, али кад је у питању већа штета, може се предвидети да ће је ликвидирати комисија састављена од представника свих саосигураваача, или комисија састављена од представника саосигураваача са највећим уделитема. За поравнање о одштетном захтеву водећем осигураваачу обично је потребна сагласност свих осигураника. И за раскид уговора о осигурању због неплаћања премије водећем осигураваачу обично је потребна сагласност свих саосигураваача.

Водећи осигураваач припрема полису осигурања. Ако има одговарајуће овлашћење, он може потписати полису у име свих саосигураваача, а иначе је достављен на потпис сваком саосигураваачу.

Сва ова питања треба да буду регулисана споразумом саосигураваача о заједничком учешћу у одређеној врсти ризика. Одговарајућа клаузула о овлашћењима водећег осигураваача може бити унета и у полису осигурања. У земљама са развијеним системом саосигурања постоје и обичаји о правима и дужностима водећег осигураваача у односу према другим саосигураваачима.

Висина удела у ризику који је преузет у саосигурање није битна за својство водећег осигураваача. Често водећи осигураваач прихвата највећи удео, али могуће је да неки други саосигураваач преузме већи удео него водећи осигураваач. За функцију водећег осигураваача много је значајније то што он преговара са уговараачем осигурања о условима осигурања и висини премије, него то колики је удео у ризику прихватио.

Ако осигураник покрене парницу, остали саосигураваачи могу овластити водећег осигураваача да их заступа пред судом. Али, да би се поступак поједноставио и да би парнични трошкови били мањи, може се у полису унети клаузула о вођењу спора. Према тој клаузули осигураник ће, у случају спора, подићи тужбу само против водећег осигураваача, и то само у погледу његовог удела. Остали саосигураваачи ће сматрати да се пресуда против водећег осигураваача и на њих односи. Овако се могу договорити осигураник и саосигураваачи и онда, кад се појави спор, а у полису није била унета клаузула о вођењу спора.

Разуме се да осуђујућа пресуда коју је суд донео против водећег осигураваача не може представљати извршни наслов у односима између осигураника и саосигураваача који не желе да изврше исплату. Клаузула о вођењу спора ствара, према томе, једну моралну обавезу за саосигураваача који нису били тужени.

15. Трећи начин на који може бити организовано обављање послова саосигурања, јесте образовање пула (конзорцијума) за саосигурање. Пул је организациони облик удруживања осигураваача ради трајног заједничког обављања послова осигурања одређене врсте.

Постоје две врсте пулова саосигурања: пулови без својства правног лица и пулови са својством правног лица.

Кад је у питању пул без својства правног лица, осигуравачи — чланови пула поверавају једном од њих да у име и за рачун свих закључује уговоре о осигурању одређене врсте. У сваком закљученом послу аутоматски учествују и сви остали чланови пула, са одређеним уделитема. Или, овлашћење за закључивање уговора о осигурању може имати сваки члан пула, с тим што ће се сматрати да у сваком таквом послу аутоматски учествују и сви остали чланови пула, као саосигуравачи.

Кад је у питању пул са својством правног лица, онда пул закључује уговоре о осигурању са заинтересованим лицима. При томе пул закључује уговоре о осигурању као заступник својих чланова, дакле иступа у односима према уговарачима осигурања у име и за рачун својих чланова. Пошто сам не носи никакав удео у ризицима који су примљени у осигурање, пул не мора да располаже средствима резерви сигурности. Административне и техничке послове у вези са обављањем осигурања, као и расподелу ризика на чланове пула, врше радници запослени у пулу, или се обављање ових послова може поверити једном од чланова пула.

Пул настаје, без обзира на то да ли има или нема својство правног лица, закључењем споразума између заинтересованих осигуравајућих организација. Овим споразумом регулишу се сва питања која су од значаја за рад пула (делатност, управљање, финансирање и сл.).

16. У нашој земљи образована је 1977. године Пословна заједница за осигурање нуклеарних постројења. По својим карактеристикама, она представља пул саосигурања са својством правног лица.

Чланови ове Заједнице су све заједнице осигурања и заједнице реосигурања у нашој земљи.

Према чл. 2. самоуправног споразума о удруживању у Заједницу, задатак Заједнице је организовање осигуравајућег покрића за нуклеарна постројења односно нуклеране ризике, који проистичу из употребе нуклеарне енергије у мирнодопске сврхе. Овај задатак Заједница остварује:

а) преузимањем осигурања нуклеарних постројења и материјала у СФРЈ, њиховом расподелом на чланове Заједнице према њиховом самопридржају и преношењем дела тих ризика на иностране организације за осигурање нуклеарних постројења;

б) преузимањем дела ризика од иностраних организација за осигурање нуклеарних постројења и њиховом расподелом на поједине чланове Заједнице према њиховом самопридржају;

в) остваривањем сарадње са одговарајућим организацијама у земљи и иностранству које се баве искоришћавањем нуклеарне енергије у мирнодопске сврхе и осигурањем нуклеарних постројења;

г) праћењем развоја искоришћавања нуклеарне енергије у мирнодопске сврхе и осигурања нуклеарних постројења и материјала.

Чланови Заједнице су се обавезали да ће на југословенском и иностраном тржишту осигурања учествовати у преузимању нуклеарних осигурања искључиво преко Заједнице.

Органи Заједнице су скупштина, извршни одбор и одбор за самоуправну контролу. Инокосни пословодни орган је секретар Заједнице.

Поред тога, у Заједници је образован стручни одбор, ради преузимања ризика и доношења одлука о накнади штете.

17. Разматрање о начинима на које може бити организовано саосигурање, не би било потпуно, ако се бар у најкраћим цртама не бисмо осврнули на лондонски Лојд (Lloyd's). Треба подвући да се осигурања која се закључују код Лојда врло често врше у облику саосигурања.

Лојд није осигуравајућа организација. Лојд не закључује уговоре о осигурању, а премије које уплаћују уговарачи осигурања не служе да би се формирала нека посебна Лојдова средства за накнаду штета које су покривене осигурањем. Лојд је удружење физичких лица, која су се удружила ради лакшег преузимања ризика у осигурање. Уговоре о осигурању закључују физичка лица која су чланови Лојда, и то свако од њих у своје име и за свој рачун.

Данас Лојд има неколико хиљада чланова. Могућности сваког од тих чланова да само својим средствима покрије ризике који се нуде у осигурање релативно су мале. Зато се више чланова Лојда удружује у тзв. синдикате. Има синдиката који обухватају неколико стотина чланова Лојда. Кад један синдикат прими у осигурање одређени ризик, онда је то у ствари саосигурање, јер сваки члан синдиката учествује у том ризику са унапред одређеним уделом.

Али, врло често укупни удели свих чланова једног синдиката нису довољни да би ризик који се нуди у осигурање могао да буде покривен у целости. У таквом случају ће посредник коме је уговарач осигурања поверио обављање послова око закључења уговора о осигурању (а осигурање код Лојда може бити извршено само посредством овлашћених посредника) понудити учешће и другим синдикатима. Он ће понуду за закључење уговора о осигурању (тзв. slip) сукцесивно презентирати заступницима појединих синдиката, све док ризик не буде покривен у потпуности. На тај начин се саосигурање шири, у њему учествују чланови не само једног, него више синдиката.

Да би се овај поступак олакшао, заступник сваког синдиката има одређено место у сали у којој се у Лојду врши закључивање уговора о осигурању. То је нарочито значајно због тога што се многи синдикати баве само одређеном врстом осигурања.

Кад је прикупио потписе заступника синдиката на слипу, посредник ће затражити да се испостави Лојдова полиса. Такву полису издаје посебна служба Лојд (Lloyd's Policy Signing Office). Ова пракса прихваћена је од 1918. године, да би се смањила гужва у сали за закључивање уговора, да бе се смањила опасност губитака полисе, њено хабање због преношења од заступника једног синдиката до другог, као и да би се остварила контрола о томе да ли се удели у ризицима које су прихватили чланови Лојда крећу у границама њихових капацитета.

Ова служба свакодневно обавештава чланове Лојда о износима премија које им припадају за осигурања у којима су прихватили учешће. За ове износе чланови Лојда затим задужују посреднике, а ови уговараче осигурања(14). Ако се догодио осигурани случај, посредник ће се

(14)Arnould, *The Law of Marine Insurance and Average, I*, by Lord Chorley of Kendal and C. T. Bailhache, London, 1981, No 154; V. Dover, *A. Handbook to Marine Insurance*, London, 1962, str. 78.

обратити водећем (или водећим) синдикатима, са захтевом да дају сагласност за исплату накнаде. Кад је сагласност прибављена, посредник ће задужити чланове Лојда који су учествовали у послу за износе који одговарају њиховим појединачним уделима. Након што је примио средства од чланова Лојда, посредник ће их дозначити осигуранику(15).

Може се закључити да је Лојд берза за закључивање уговора о осигурању, при чему се ти уговори врло често закључују у облику саосигурања, дакле са више осигуравача. Лојд пружа својим члановима одређене техничке погодности које им олакшавају обављање послова осигурања, као што су просторије, средства везе, прикупљање информација, организација хаваријске службе, помоћ у ликвидацији штета и сл.

4. Два начина како може бити уређен однос између осигураника и саосигуравача

18. У облигационом односу са више дужника треба правити разлику у зависности од тога да ли је обавеза дужника подељена или солидарна. Ову разлику треба правити и у односима саосигурања.

Прво, однос између осигураника и саосигуравача може бити уређен тако, да, ако се догоди осигурани случај, сваки саосигуравач дугује осигуранику само одређени део накнаде из осигурања, односно уговореног износа. Тако је у типској Лојдовој полиси за поморско осигурање и у типској полиси за поморско осигурање коју је припремио Институт лондонских осигуравача (текстови који су у примени од 1. јануара 1982. године) већ на самом почетку одређено да ће сваки осигуравач одговарати само за свој удео. Удели саосигуравача морају бити назначени на полиси.

Друго, однос између осигураника и саосигуравача може бити уређен тако, да, ако се догоди осигурани случај, сви саосигуравачи солидарно дугују осигуранику накнаду из осигурања, односно уговорени износ. Осигураник може да бира од којег ће саосигуравача захтевати исплату, или може да захтева исплату од два, више или од свих саосигуравача. У оваквом случају у полиси не морају бити означени удели саосигуравача. Али, споразумом саосигуравача о заједничком ношењу ризика, ови се удели увек прецизно одређују.

У овом другом случају, који можемо назвати „солидарно саосигурање”, можемо разликовати унутрашњи и спољни однос. Унутрашњи однос је однос између саосигуравача. Тај се однос успоставља њиховим споразумом о заједничком ношењу ризика, и у том споразуму се тачно одређује удео сваког саосигуравача у ризику или у ризицима на које се протеже дејство саосигурања. Спољни однос је однос између саосигуравача и осигураника. У том односу сви су саосигуравачи солидарни дужници у погледу исплате накнаде из осигурања, односно уговореног износа.

У сразмери према свом уделу, сваки саосигуравач учествује у премији осигурања и у накнади коју треба исплатити осигуранику. ако

(15) Arnould, *ibid.* No 158.

се догоди осигурани случај. Ако је у случају солидарног саосигурања један саосигураваач морао осигурачнику исплатити више него што одговара његовом уделу, он има право на регрес према осталим саосигураваачима.

19. Чл. 935. ЗОО одређује да кад је уговор о осигурању закључен са више осигураваача који су се споразумели о заједничком ношењу и расподели ризика, сваки осигураваач назначен у полиси осигурања, одговара осигураннику за потпуну накнаду. Овај пропис, према томе, предвиђа солидарно саосигурање. У вези са овом одредбом треба обратити пажњу и на чл. 413. ЗОО, према којем кад има више дужника у некој дељивој обавези насталој уговором у привреди, они одговарају повериоцу солидарно, осим ако су уговарачи изрично отклонили солидарну одговорност.

С друге стране, члан 726. Закона о поморској и унутрашњој пловидби („Службени лист СФРЈ”, бр. 22/77) прописује, да, ако су у уговору о осигурању, који је закључен са више осигураваача означени њихови посебни удели, сваки осигураваач је дужан да накнади штету само сразмерно свом уделу. Овај пропис, који се примењује у односима пловидбених осигурања, очигледно полази од тога да је саосигурање подељени дуговински однос.

20. Разлика између ова два правила није тако велика како би то на први поглед изгледало. У ЗОО је прихваћено солидарно саосигурање, али само ако су се саосигураваачи тако споразумели. Кад су се саосигураачи споразумели о заједничком ношењу ризика, сваки од њих одговара осигураннику за потпуну накнаду. Али, они се могу споразумети да ће заједнички учествовати у једном ризику, или у ризицима одређене врсте, с тим што тај ризик неће заједнички сносити. Ако не бисмо прихватили ово тумачење члана 935. ЗОО, онда би у њему речи „који су се споразумели о заједничком сношењу и расподели ризика” биле сувишне, и он би могао да гласи: „Кад је уговор о осигурању закључен са више осигураваача, сваки осигураваач назначен у полиси осигурања одговара осигураннику за потпуну накнаду”.

С друге стране, Закон о поморској и унутрашњој пловидби је прихватио решење према којем је саосигурање подељени дуговински однос. Али, споразумом саосигураваача, и разуме се уз пристанак уговарача осигурања, може се између осигураника и саосигураваача установити однос солидарног саосигурања. Довољно ће бити у ту сврху да саосигураваачи у полиси не наведу своје уделе у покрићу ризика.

Увек је, дакле, од основног значаја споразум саосигураваача. А они се могу споразумети да ће њихова обавеза према осигураннику бити подељена или солидарна, и у том смислу формулисати полису осигурања. Законске одредбе о односу између осигураника и саосигураваача имају диспозитивни, а не императивни карактер.

21. Решење које је прихваћено у Закону о поморској и унутрашњој пловидби исто је као и решење које је прихваћено у енгласком поморском осигурању. Међутим, за осигураника је решење које је прихваћено у ЗОО много повољније. Кад је обавеза саосигураваача солидарна, осигураник може бити сигурнији да ће његова штета бити накнађена. То је нарочито значајно у случају стечаја неког од саосигураваача. Кад је у

питању солидарно саосигурање његов се удео расподељује на друге саосигураваче, тако да ризик инсолвентности једног саосигуравача не носи осигураник него остали саосигуравачи(16).

5. Место саосигурања у оквиру делатности осигурања

22. У нашој пракси осигурања, саосигурање је запостављено. Осим Пословне заједнице за осигурање нуклеарних постројења, у нашој земљи не постоји неки други организован облик обављања саосигурања. Као начин расподеле ризика између осигуравајућих организација користи се у нашој земљи једино реосигурање.

Бероватно је један од разлога оваквог стања тај што је све до почетка 1968. године у нашој земљи постојао територијални монопол у обављању делатности осигурања. На једном подручју делатност осигурања обављала је само једна осигуравајућа организација. Није постојала правна могућност да у једном послу осигурања учествује више осигуравајућих организација, као саосигуравачи. А и после укидања правног монопола и увођења конкуренције у наше осигурање, још дуго време је владао фактички монопол у пословању наших осигуравајућих организација.

23. Стање би у том погледу требало мењати. Саосигурање би требало да има много истакнутије место у пракси нашег осигурања него што је оно које данас заузима.

Саосигурање је нарочито погодан начин расподеле ризика између осигуравајућих организација у оним осигурањима у којима је користан активан однос свих који носе ризик према том ризику. То могу да буду осигурања појединих великих објеката, или осигурање читавих привредних делатности које чине заокружену целину. Наиме, саосигуравач који учествује у ризику који је примио у осигурање други осигуравач, може много активније учествовати у процени околности које су од значаја за оцену ризика, у закључивању уговора о осигурању, у одређивању премије, у ликвидацији одштетног захтева, него што то може чинити реосигуравач. У погледу ликвидације одштетног захтева осигураника, на пример, реосигуравач по правилу следи судбину осигуравача. Ако је осигуравач прихватио одштетни захтев осигураника, наступила је обавеза реосигуравача на исплату накнаде из реосигурања. Ретко се предвиђа могућност да и представник реосигуравача учествује у ликвидацији одштетног захтева осигураника, а ако уговор о реосигурању и предвиђа такву могућност, она се у пракси ретко користи. Међутим, у споразумима о саосигурању често се одређује да ће бар веће одштетне захтеве ликвидирати комисија коју сачињавају представници свих саосигуравача.

Саосигурање је исто тако врло погодан начин расподеле ризика између више осигуравача ако је у питању неки нови ризик. Свака осигуравајућа организација, која као саосигуравач учествује у осигурању таквог ризика, може непосредно стицати искуство о његовој тежини.

(16) Коментар Закона о облигационим односима, II, у редакцији Б. Благојевића и В. Круља, Београд, 1980, стр. 511.

Саосигурање подстиче сарадњу између организација које обављају послове директног осигурања. Кроз саосигурање осигуравачи врше размену ризика, и на тај начин боље користе своје капацитете. Уколико је шире развијено саосигурање, осигуравачи ће мање морати да користе реосигурање. А реосигурање може значити велики одлив премије. Међутим, ово питање задире у економику осигурања, и према томе излази ван оквира наших разматрања.

Али, у овим размишљањима о саосигурању не треба заборавити на „другу страну медаље”. Не треба изгубити из вида да је саосигурање доста компликовано. Организовати расподелу ризика путем саосигурања много је сложеније него организовати расподелу ризика путем реосигурања. Ако се обављање послова саосигурања организује преко водећег осигуравача или пула саосигурања, овај се недостатак саосигурања ублажава, али не нестаје.

SUMMARY

JOINT INSURANCE AS A LEGAL RELATION(SHIP)

Joint insurance is a contractual relation(ship) between the contractor of insurance and a number of insurers, which have agreed to undertake the same risk relating to the same object of insurance, for the same period, with the insurers each participating in that risk with a share, up to a certain amount.

Joint insurance is very similar to multiple insurance, but with one essential difference. Multiple insurance consists of as many legal relation (ships) as there are insurers. However, in the case of joint insurance, there is only one contractual relation(ship). All joint insurers enter into one contract of insurance with the contractor of insurance. Only one insurance policy is issued. Besides that, multiple insurance may exist only if the aggregate amount of insurance does not exceed the value of the insured object. In contrast to that, joint insurance may be in the form of double insurance as well, if the aggregate amount for which the joint insurers have made their undertaking is higher than the value of the insured object.

Joint insurance may be performed in three ways: in the ad-hoc way, through the agency of the leading insurer, and in the form of a pool (consortium). There are two forms of pooled joint insurance: pools without the capacity of legal person, and pools having the capacity of legal person.

The relation(ship) between the insured and the joint insurers may be regulated in two ways: firstly, this relation(ship) may be regulated in such a way to have each joint insurer paying to the insured only a portion of the insurance compensation; secondly, the relation (ship) between the insured and the insurers may be regulated in such a way to have all of the joint insurers severally pay out the insurance compensation to the insured in case of occurrence of the insured event. If any one of the joint insurers has had to pay to the insured more than the equivalent of his portion, he has the right of recourse toward the other joint insurers.

RÉSUMÉ

LA COASSURANCE EN TANT QUE RAPPORT JURIDIQUE

La coassurance est un rapport contractuel entre le contractant de l'assurance et plusieurs assureurs qui ont assumé d'un commun accord dans l'assurance le même risque, qui se rapporte au même objet de l'assurance, pour la même période, en y ajoutant que chacun d'eux participe à ce risque avec une part déterminée ou jusqu'à un montant déterminé.

La coassurance est très semblable à l'assurance multiple, mais avec une différence essentielle. Dans l'assurance multiple il y a autant de rapports juridiques qu'il y a d'assureurs. Dans la coassurance, cependant, il n'y a qu'un seul rapport contractuel. Tous les coassureurs concluent un contrat d'assurance avec le contractant de l'assurance. Une seule police d'assurance est délivrée. En outre, l'assurance multiple peut exister seulement si la somme totale de l'assurance ne dépasse pas la valeur de l'objet assuré. Inversement, la coassurance peut se présenter sous la forme de double assurance, si la somme des montants pour lesquels les assureurs ont assumé l'obligation plus élevée que la valeur de l'objet assuré.

La coassurance peut être exécutée de trois manières: sporadiquement (ad hoc), par l'assuré dirigeant et sous forme de pool (consortium). Il y a deux sortes de pools de l'assurance: les pools sans la qualité de personne morale et les pools avec la qualité de personne morale.

Le rapport entre l'assuré et le coassureur peut être organisé de deux manières. Premièrement, ce rapport peut être organisé de telle manière que si le cas assuré se produit chaque coassureur doit à l'assuré seulement la partie déterminée de la compensation de l'assurance. Deuxièmement, le rapport, entre l'assuré et le coassureur peut être organisé de telle sorte que si le cas assuré se réalise tous les coassureurs doivent solidairement à l'assuré la compensation de l'assurance. Si l'un des coassureurs devait verser à l'assuré une somme plus élevée que cela ne correspond à sa part alors il a le droit de regrès envers les autres coassureurs.